
UDK 808.51-05 Hitler, A.
323.232-05 Hitler, A.
Esej

Ivana Legati
Akademija dramske umjetnosti, Zagreb
Hrvatska

ZLOPORABA GOVORNIČKE TEHNIKE U JAVNOM GOVORENJU

Analiza govora Adolfa Hitlera

(Hitlerov govor industrijalcima u Klubu industrijalaca u Düsseldorfu
27. siječnja 1932., uoči predizborne kampanje)

SAŽETAK

Adolf Hitler (1889. – 1945.), jedan od najvećih zločinaca u povijesti ljudske civilizacije uspio je gotovo obistinuti svoju fiksnu ideju. Zamišljao je, u budućnosti od stotinjak godina, izgraditi veliku njemačku državu na golemome prostoru (koji bi se pružao prema Afganistanu ili tamo negdje) u kojoj će živjeti 250 milijuna isključivo zdravih i poslušnih Nijemaca. Činjenica je da Hitler nije tajio svoje pomahnitale zamisli, dapače i prije početka Drugoga svjetskog rata bivao je sve eklatantniji u svojem etnocentrizmu, ksenofobiji i netrpeljivosti svega što je u okolini drugačije. Konačno, svoje je političke i ideološke stavove iznio u svojoj autobiografskoj knjizi Mein Kampf (Moja borba) iz 1925. godine, pa uznemiruju sljedeća pitanja:

- a) *kako je moguće da su Europa i svijet mogli misliti da je Hitler bezazlena, skućena politička pojava?*
- b) *kako je moguće previdjeti činjenicu da je znanost vrlo često na strani predrasuda? (primjerice, Njemačka je u to doba daleko odmakla u znanosti, a bila je, tim više, barbarskija od mnogih drugih europskih zemalja)*
- c) *kako je moguće da, poslije kobnog iskusva s Hitlerom, takvi manipulativni, trovački govori ponovno dižu revolucije?*
- d) *je li Hitler samo refleks minulog vremena?*

Autoritarne su vladavine za sobom ostavile duboki trag, moćno sjemenje koje može proklijati kada se za to stvore društveni, ekonomski i psihološki uvjeti.

U ovako specifičnom kontekstu koncentrirala sam se na sadržaj jednog i na izvedbu nekoliko Hitlerovih govora. Zanimljivo je, sa scenskog aspekta, na

---

---

koji je način svojim govorima zadirao u prostor scenske interpretacije. Političar koji želi zvesti diktaturu i održati poziciju nedvojbeno manipulira govorom. Upravlajući mislima drugih ljudi na neki način čini nasilje, represiju, te mijenja njihovu percepciju, stav i iskustvo.

Ključne riječi: *Hitler, A.
analiza političkog govora, manipulacija govorom*

UVOD

O Hitleru i njegovim govorima mnogo je toga napisano, stoga držim da je suvišno raspravljati o tome može li umijeće govora postati oruđem zla. Pravo je pitanje kojim govornim sredstvima govornik to čini. Pored toga, istraživanje fenomena glumčeva glasa i govora, čime se bavim kao glumica i kao pedagog na Akademiji dramske umjetnosti u Zagrebu na Katedri za scenski govor, potaknulo me je da razmislim kada i kako pojedinci iz drugih profesija ili pobuda posežu za glumačkim sredstvima izražavanja. Hitlerovo djelomično zadiranje u zakonitosti scenskog govora i njegovih osnovnih elemenata kao što su rečenična intonacija, intenzitet (poglavito intenzitet), tempo govora te stanka opravdava pokušaj da se kao predložak za analizu uzmu baš njegovi govori. Govori nekih drugih diktatora kao što su Titovi ili Staljinovi bili su, što se govorne izvedbe tiče, krajnje dosadni i naporni za slušanje. Osim nedostatka govorničkog dara, razlog je tomu i njihova uljuljanost u bezbrižnost političke sinekure. Rad u konačnici i nije usmjeren samo na Hitlera, nego na nakazne replike tog govornog huškača koje su također svojim govorima zaglupljivale narod, tj. na one koji će to možda činiti u budućnosti. Ograđujem se ovdje od bilo kakve primisli da su tekstovi Hitlerovih govora ili sama izvedba imali neku umjetničku vrijednost, a koju scenska interpretacija nekog teksta u svojoj idealnoj verziji ima. Zadržat ću se samo na karakteru zanatskih i tehničkih formula kojima Hitler zadire u prostor scenske interpretacije čime njegov unutarnji doživljaj postaje vanjski i drugima dostupan. Naime, ne postoji mogućnost da se tako energično, prenaplašeno obraćanje publici realizira bez svjesne primjene disanja na govorno oblikovanje teksta, bez prilagođavanja glasa prostoru u kojem se govori, bez svijesti o osnovnoj čistoći osobnog govora i konačno, bez sklada mentalne intencije s fizičkom akcijom. Drugim riječima, dio glumačke osobe, ili kako to preciznije kaže Branko Gavella – *tehničko lice*, uvijek obraća pozornost na ono što se tijekom govora događa i na taj način gradi svijest o svome govoru. Taj se proces razvijanja svijesti odvija dugo i polako, ali upravo su samosvijest i pozornost ono što jednog govornika razlikuje od drugog. Pokušala sam istražiti koja su to najfrekventnija i najučinkovitija retorička sredstva te način govorne interpretacije kojima diktator uspijeva preusmjeriti pozornost publike sa snage svojih argumenata na snagu svojega oratorskoga umijeća. Nemojmo zaboraviti da retorika ima svoja univerzalna pravila kojima se koriste govornici koji promiču dobro kao i oni koji podjaruju zlo, stoga je na nama samima odgovornost da, osvještavanjem negativnih učinaka koje umijeće uvjeravanja može postići, analiziranjem karakterističnih okolnosti pod kojima do takvih opsjena dolazi, učenjem iz iskustva minulih vremena, procijenimo karakter govornika i iskrenost njegovih namjera.

FAZE U PRIPREMI JAVNOG GOVORA

Pet je faza u pripremi svakog javnog govora: prikupljanje građe ili odabir teme (nadahnuće), raspoređivanje teme, sastavljanje, pamćenje i govorna izvedba (lat. inventio, distributio, elocutio, memoria i actio). Dva su trenutka, gledajući iz glumačkog rakursa, ključna u Hitlerovu govoru: sastavljanje i izricanje.

Sastavljanje (elocutio)

Tekst svakoga javnog govora, preciznije, onaj predgovoreni sloj govornikove poruke čini, uz glas i glasovne ekspresije, temelj izvedbenog plana. Odmah na početku moram istaknuti da, koliko god je Hitler bio zadojen hegemonijom i mržnjom prema svemu što je drugačije (pa i u vlastitome narodu), prije dolaska na vlast bio je vrlo oprezan u etiketiranju, omalovažavanju i prozivanju. Razlog je tomu što je još na početku svoje političke djelatnosti, tamo negdje u prvoj polovini 20-ih godina kada je NSDAP održavao prve masovne nacionalne skupove, zbog svoje prejednostavne i izravne retorike oko okrivljivanja svjetskog židovstva (primjerice u svom govoru u Münchenu 1923. u kojem otvoreno prozivanje Židova smatra dužnošću njemačkog naroda) nije dobio mnogo glasova, pa je kasnije poradio na rafiniranju političkih poruka, kombinirajući antisemitske ideje s tada popularnim kritiziranjem Versajskog sporazuma i Weimarske Republike kao glavnih krivaca za bijedno stanje u zemlji. Govoreći o svojim protivnicima, neprijateljima nacionalne Njemačke, Hitler se u svom predizbornom agitiranju neće izlagati do kraja, neće mrziti otvoreno kao što će to kasnije činiti, poglavito od 1930. kada zbog 18,3% glasova (ili slikovitije 107 nacističkih stolaca u parlamentu koje su nacisti dobili na izborima za Reichstag) postaje glasniji u svojim zahtjevima, nemilosrdniji u nasilju i teroru. Evo dijela jednog takvog gnjevnog govora iz dokumentarnog filma "Eine Bilanz" ("Završni račun" – film je napravila skupina autora: Guido Knopp, Maurice Phillip Remy i Nina Steinhäuser u obradi HRT-a iz 1996., a u prijevodu Vege Kraljev-Ivanković) u kojem oštro i otvoreno kritizira socijaliste: "Kad mi prigovaraju da sam sanjar, mogu samo odgovoriti: Idioti, da nisam bio sanjar, gdje bismo danas svi bili... Uvijek sam vjerovao u uskrснуće njemačke države. Nazvali ste me budalom. Tvrdili ste da sam lud. Bio sam uvjeren u gospodarsku obnovu Njemačke. Rekli ste da je to utopija. A tko je imao pravo? Ja sam imao pravo i pravo ću i zadržati." Obraćajući se, međutim, skupini industrijalaca, Hitler svoje protivnike proziva eufemiziranim izrazima poput: *mnogi u Njemačkoj, marksisti, oni, politički protivnici, naši protivnici, građanske stranke, boljševici, službena vlada, svatko tko radi protiv naroda, oni koji pokušavaju razjediniti državu*. Kroz govor se, s druge strane, stalno provlače krupne, uznosite riječi ili emfaze (samo riječ *narod* 22 puta, zatim *duh, budućnost, borba, sudbina, tamnica, vjera, kaos, uskrснуće, žrtva, oltar*), izrazi koji su mu prijeko potrebni kada izaziva samilost, pre naglašava svoju ulogu u oblikovanju boljeg političkog i društvenog tla ili ističe žrtvu pokreta. Cilj svakoga političkog govora jest uvjeriti slušače u korist ili štetnost nečega, učiniti

zajednicu "sretnom", zadobiti njezino povjerenje, pa se tako i Hitler u glavnom dijelu govora koristi vrlo popularnom narativnom retorikom beznadnosti kojom ističe da se država više nikada neće oporaviti, da će pasti u kaos boljševizma i potonuti do samoga dna ako NSDAP ne preuzme političko vodstvo. Svoju "prosvjetiteljsku i spasiteljsku" misiju ističe retorikom mogućnosti i tako važnu ulogu pripisuje budućem vremenu, "proričući" da će do izlaza iz kriznog stanja, u inflacijom izmučenoj i frustriranoj zemlji, doći u trenutku ujedinjenja njemačkog naroda koji će svojim radom i disciplinom podići život na dostojnu razinu, izgraditi jaču državu naoružanu za napad i vratiti joj ugled koji je Versajskim sporazumom nepravedno izgubila. Hitler nadalje spekulira kako je obveza svakog Nijemca da bespogovorno podredi materijalne interese idealima i da svojom hrabrošću, odanošću i vjerom dade doprinos obnovi njemačke države. "Ono što bismo mogli i što zaslužujemo svakako nije ovo u čemu živimo i što nepravedno trpimo", stereotipna je rečenica u predratnim i poratnim prilikama u kojima se ljudi nemaju vremena baviti "logičkim bezvrijednostima". Upravo je takva rečenica obrazac, metodična kombinacija riječi kojom počinju kobni događaji. Uvjeravanje, poticanje i pridobijanje slušača za svoje interese i ciljeve najbolje se postiže upravo naglašavanjem nepodudaranja stvarnosti i mogućnosti. Taj nerazmjer uvijek u ljudima budi volju za akcijom, promjenom, samoostvarenjem i potpaljuje gnjev. Znao je Hitler da u otprilike dva sata koliko je predvidio da će govor trajati, mora promijeniti mišljenje ljudi, nametnuti im svoj svjetonazor što je onda odredilo i izbor vrste rečenica. Tako se pogodbene rečenice (kao što je i sama središnja misao) javljaju u tekstu sedamnaest puta, a dopusne pet puta. Suprotnih rečenica ima pet, vremenskih šest, rastavnih pet i dvije su isključne. Hitler je bio vrlo sklon makrologiji, tj. razlivenom, preopširnome govoru (eklatantni su primjeri njegovo obraćanje njemačkom narodu u Berlinu 1933., zatim govor u Reichstagu – sjedištu njemačkog parlamenta 1937. ili iznimno dugačak govor u Wilhelmshavenu 1939.). Pretjerano duge rečenice idealno su sredstvo za zamagljivanje pravog stanja stvari. Od ukupno osamdeset i sedam rečenica koje izgovara (zapravo ih je vrlo malo za dva i pol sata govora što samo dokazuje koliko su nagomilane i duge), četrdeset ih je (46%!) dokaz isključivosti, suprotstavljanja, postavljanja uvjeta, čekanja pravih vremena koja će govornik svakako prepoznati. Prekretnice će se (naravno, one koje će Nacistička stranka pokrenuti) tvrdi Hitler, iako im se protivi mnogo toga, pa i *bon sens*, ipak dogoditi. Da bi učvrstio komunikaciju s publikom, Hitler se koristi već isprobanim sredstvima, pa su tako u ovom govoru vrlo česti kratki komentari ili modalni izrazi koji izoštravaju misao, pridonose tečnosti, svojevrсноj eleganciji i prezentnosti u govoru. Obraćajući se industrijalcima, koristi uglavnom one izraze koji imaju ulogu promišljanja (*dakle, napokon, logično*) i pojačavanja izraza, ističu uvjerenost u ono što se govori (*jednostavno, dakako, prirodno, uvjeren sam, siguran sam, uistinu, bez dvojbe*). Tekst je prošaran i izrazima koji ističu da je ono što govori njegovo skromno, pristrano, a ne opće mišljenje. Ti su izrazi subjektivnosti (*vjerujem, po mojem sudu*) i ublažavanja (*vjerojatno, meni se činilo, nadam se*) u svakom

manipulativnom govoru samo hinjeni. Da bi zagospodario tuđim mišljenjem, koristio se Hitler mnogim prljavim govorničkim sredstvima, retoričkim smicalicama od kojih su najfrekventniji i najiritantniji pseudoargumenti ili lažni dokazi kao što su: *argumentum ad antiquitatem*, kada Hitler preuveličava i povlađuje slikama iz njemačke prošlosti i ispravnost svojih tvrdnji argumentira time koliko su stare: "Nakon pada drevnog njemačkog Reicha, prošlo je 150 godina prije nego što je novonastala Pruska ispunila povijesno poslanje i postala jezgrom novog Reicha." (Zadro, 1999:201); zatim *argumentum ad numerum* kada svoju tvrdnju potkrjepljuje brojem ljudi koji u nju vjeruju: "Gdje je ta organizacija koja se kao mi može pohvaliti da je u stanju, uredba li, na ulice pozvati 400 000 ljudi, naučenih slijepoj poslušnosti i spremnih izvršiti svaku zapovijed – uz uvjet da se njome ne krše zakoni?" (ibid.:203). Kao vrlo čestu pogrešku argumentacije Hitler koristi i logičku bifurkaciju ili dilemu kada zastrašuje publiku situacijom koja ima samo dvije mogućnosti, a u stvarnosti ih zapravo može biti i više: "Mi ćemo stoga, iz ovog konglomerata svih stranaka, udruga, sindikata i svjetskih koncepcija, iz poštovanja prema činovima i zbog klasnog gnjeva, ili uspjeti izgraditi državu koja će biti čvrsta poput čelika ili će Njemačka u protivnome, ne uspostavi li se takvo unutarnje ujedinjenje, potonuti do samoga dna" (ibid.). Vrlo oprezno, ali kontinuirano kombinira u govoru *argumentum ad misericordiam* i *argumentum ad lazarum*. Time želi pobuditi samilost kod slušatelja i odrediti kriterij čovječnosti prema nečijem siromaštvu ili bogatstvu, primjerice kada prikazuje kolika je zapravo žrtva stotina tisuća pripadnika SS-a, koji se, usprkos tomu što javnost ne odobrava njihova sve češća noćna remećenja mira, "u sivilu ranog jutra vraćaju u radionice ili u tvornice ili, ako nemaju posla, odlaze dići škrtu potporu na koju kao nezaposleni imaju pravo" (ibid.:205). Isti učinak postiže i kada govori o sredstvima kojima je pokret u svojim počecima raspolagao, a "koja su po svojoj prirodi bila toliko improvizirana da čovjek jedva može suspregnuti osjećaj stida dok protivniku priznaje u kakvu se siromaštvu stvarao i rađao ovaj veličanstveni pokret u svojim prvim danima." (ibid.:203). Najzastrašujući je naravno *argumentum ad baculum* kada svoje stavove brani prijeteći uporabom sile: "Prema onima koji ponovno pokušaju razoriti ili razjediniti ovu državu, mi nećemo imati ni razumijevanja ni milosti." (ibid.:206). U svojoj bezobzirnoj retorici Hitler se služi mnoštvom implikacija koje neupućeno slušateljstvo lagano prihvaća, dvojeći možda na trenutak o istinitosti i kompatibilnosti uvjeta i posljedice. Ali čak i u trenucima kada tvrdi nevjerojatne stvari, kada donosi odluke na štetu vlastitog naroda, Hitler je bio siguran da će svojom prodornom govornom interpretacijom, u kojoj akcent stavlja na sugestivnu emfatičku artikulaciju koju je koristio za pridobivanje svojih sljedbenika, doseći naslovljenike, da će njegove poruke biti shvaćene i prihvaćene. Zanimljivo je kako takav način javnog obraćanja (zaključujem to iz već navedenoga dokumentarnog film "Završni račun"), odudara od njegova govora u privatnom životu, što samo dokazuje da je bio svjestan da govorna manipulacija ljudima iziskuje popriličan napor i znanje. Kalkulirao je, vrbujući industrijalce, s raznim pretpostavkama kao što je: "Ako se

ne stvori prva, sićušna stanica buduće nove države, ako iz naroda ne potekne politika koja će moći nadvladati 'fermcnte rastakanja', tada se ni država u cjelini više nikada neće moći oporaviti" (ibid.:201). O kakvom je oporavku riječ, što će konkretno biti bolje, žele li svi novu i takvu državu i sl.? Još drastičniji je Hitler kada govori o svojem narodu: "Što im dadete više razloga da vjeruju kako su oni samo predmet nečije trgovine, samo zarobljenici svjetske politike, to će oni više, poput svih zatvorenika, svoja razmišljanja usredotočiti na čisto materijalne interese." (ibid.:204). Ponovno se postavlja pitanje čije i kakve trgovine, zašto bi ta pretpostavka bila točna, kako uopće ignorirati materijalne interese u zemlji koja je financijski kolabirala? Ne daje, naravno, odgovore na pitanja o kakvoj je konkretno budućoj Njemačkoj riječ, u očima kojeg i kakvog svijeta bi se trebala ogledati njegova zemlja i kolika je cijena tog poslanja. U nedostatku konkretnih argumenata poseže za poetičnim primjerima kada u glavnom dijelu govori o potrebi za vjerom u bolja vremena. Uzima tako za primjer tvrdavu koja ostaje u krajnjoj oskudici i ljude u njoj koji ipak uspijevaju preživjeti zahvaljujući vjeri i idealima: "Uzmite kao primjer tvrdavu, zamislite da je ostala u krajnjoj oskudici: sve dok posada u tvrđavi vidi mogućnost spasenja, dok u nj vjeruje i dok mu se nada, ona oskudicu može izdržati." Znao je Hitler dobro da će publika mnogo lakše povjerovati u nešto što se temelji na iskustvu nego u nešto što je logički nužno. Takva je retorička figura bila pravo stupovlje njegovoj ideji o velikoj Njemačkoj. Osim toga, dobro se je prije svojih govora opskrbljivao podacima; vrlo se često služio brojkama (150 godina, 400 000 ljudi, 64 člana, 12 godina) i time dobivao na uvjerenosti. Da ništa nije prepuštao slučaju dokazuju i mnoge prolepse (figure misli), tzv. preduhitrenje, predviđanje tuđeg mišljenja u govoru, a potom odmah i pobijanje istoga (logička figura). Na taj način snaži svoj izraz ističući da iako "i danas mnogi u Njemačkoj vjeruju kako mi, nacionalsocijalisti, ne bismo bili kadri obaviti konstruktivan posao – oni se ljuto varaju" (ibid.:202). Zanimljivo je kako, manipulirajući govorničkom tehnikom, koristi spoj upravnoga govora (koji rečenici daje živost) i koncesije (kojom dopušta, naravno prijetvorno i samo nakratko, tuđe mišljenje), primjerice: "Često mi govore: 'Ti si samo bubnjar nacionalne Njemačke'. Pretpostavimo da sam uistinu samo bubnjar." (ibid.:204). Da bi postigao divljenje u publici, istaknuo neustrašivost pokreta i potpuno uvjerenje u ono što govori, Hitler vrlo često stavlja u opreku dvije tvrdnje, pa tako popularnim antitetičkim načinom izražavanja, tako frekventnom figurom u gotovo svakom javnom govorenju (bilo da se radi o govoru u službi dobra ili zla), još jače ističe svoje krute stavove: "Kad nam kažete 'Vi ne smijete izići na ulicu', usprkos tomu, mi izlazimo na ulicu." (ibid.:202). Nije potrebna osobita kritična lucidnost da bismo shvatili da je, govoreći o predanosti svojeg pokreta Njemačkoj, spekulirao s figurom odnosa mi-ja. Klasično apsolutističko načelo *država, to sam ja* zamijenjeno je s pluralističkim ideologijskim načelom *država, to smo mi*: "Mi se borimo danas! Mi se borimo sutra!" (ibid.:202).

Govorna izvedba (actio)

Sve su ideje, tvrdio je Hitler u svojoj programatskoj autobiografskoj knjizi "Mein Kampf" (1925., 1926.; /"Moja borba"/) u početku drske i bezočne, ponavljanjem postaju možda neugodne za slušanje, ali su zato u konačnici, u dobroj govornoj izvedbi uvjerljive i plauzibilne. Analiza obuhvaća dijelove triju snimaka Hitlerovih govora (svaki isječak traje po desetak minuta): prvi govor u Reichstagu 1933. kada postaje novim kancelarom Njemačke, zatim govor u Hohenfriedbergu iz 1932. i govor u Nurembergu iz 1932., te nekoliko isječaka Hitlerovih govora kojima se obraćao njemačkom narodu u razdoblju između 1933. i 1939. (dijelovi govora iz dokumentarnog filma "Završni račun"). Hitlerova je svijest o moći izgovorene riječi bila vrlo visoka. Dokazuju to i satovi govora koje je pohađao i na kojima se borio sa svojim plitkim dahom (početnička pogreška svih govornika) i nevoluminoznim, hrapavim, disfoničnim i hiperkinetičkim glasom, iako je nacistička propaganda taj podatak uvijek oštro demantirala. Svoje je prethodno sastavljene govore učio napamet, jer je znao da se dobrom govornom izvedbom može zadirati duboko u područje ljudske volje i rasuđivanja i usmjeravati ponašanje naroda. Pomno je proučavao svoj govornički stil i učinak koji je njime želio postići. Uvijek je ostavljao dojam kao da upravo sad stvara misao, kao da je trenutno nadahnut i da iz toga nadahnuća proizlazi sve što kazuje. U prilog ovoj tvrdnji idu brojne stanke i cezure koje vrlo vješto koristi. Razni se govornici često boje stanke pa bezglavo prelijeću preko teksta. Misle, naime, da će, ako prekinu na trenutak svoj govor, postati dosadni. Ako se taj neverbalni sloj interpretacije ispravno i zanimljivo realizira, na način da u tom prostoru šutnje govornik s lica svojih slušača procjenjuje izrečeno, kreira drugi dio misaone cjeline ili novu misao, onda će slušatelji s nestrpljenjem očekivati nastavak fraze. Upravo stankama govornik pokazuje da vlada situacijom i tekstem; drži slušatelje u iščekivanju onoga što slijedi. Cezurama ili reljefnim izbočinama na govornoj pozadini Hitlerovi su govori postajali izrazito ritmični. Tim se usjekom između dvije riječi onoj iza kratkog predaha daje veći značaj. Hitler je tako emfatičkim naglašavanjem pretjerano privlačio pozornost na izraze poput *more krvi*, *korota*, *uskrsnuće*, *volja*, *tlo*, *Bog*, *žalostan*, *opasnost*, *bijeda*, *mi moramo* i sl. Zanimljivo je i to kako u govorima nema kolebanja, ironije (govornik time radi stanoviti odmak od onoga što govori) ili dvosmislenosti. Ni u izvedbenom sloju ne nailazimo na lapsuse, ispravljanje, praznu stanku ili nefonematiziranu ozvučenu stanku (*hmmm*) koji odvlače pozornost slušača sa sadržaja. Uvodni dio govora tako bi započinjao dubljim tonom, sporijim tempom i tišim glasom i tako ostavljao, barcm prividno, dojam sabrane osobe. Nasuprot tomu, u dijelovima kada apostrofira protivnike ili kada poziva Nijemce na jedinstvo, Hitler postaje vidno i čujno angažiraniji. Intonaciju je podizao vrlo naglo, unutar same rečenice. Ubrzavao bi tada tempo kazivanja koji je pratio *staccato* govor ili govor snažnih naglasaka (dajući tako važnost svakoj pojedinoj riječi) i jakih grkljanskih ataka koje prati govorenje iz grla i stražnja, natrag povučena artikulacija. Takav govor izražava odlučnost, neosjetljivost, a pojačavanje glasnoće dopunjava sadržaj izrečenoga. Tada bi njegov grleni glas

postao još zatvoreniji i hrapaviji. Angažirani dio završavao je odrješito, snažnom uzlaznom ili, češće, snažnom silaznom intonacijom.

ZAKLJUČAK

Algoritam prema kojemu funkcioniraju diktatori uvijek je isti. Međutim, ono što Hitlerove govore i njega kao govornika razlikuje od nekih drugih totalitarističkih vladara i njihovih govora, ono što ga čini paradigmom surove, perfidne i fanatične retorike jest strasna želja da se nešto kaže. Ona govornika čini uvjerljivim. Hitlerovi su neargumentirani, ali agresivnom energijom nabijeni govori, eklatantan primjer kako neobrazovan, neafirmiran i do jučer potpuno anonimniji pojedinac može osvojiti vlast i usmjeriti ponašanje tolikog broja ljudi. U njegovu obraćanju javnosti eksplicitno je i poznavanje nekih osnovnih uvjeta za scensku interpretaciju teksta (duboko disanje, pravilna distribucija daha koja omogućava govorniku da mu emocije ne zaguše govor, svijest o važnosti pauze, intenziteta, osjećaj za prostor i mjeru u govoru, držanje tijela itd.). Poznavanjem tih odrednica, Hitler ulazi u prostor glumačkog djelovanja. Međutim, samo djelomično, jer svojom govornom izvedbom vrlo često biva na rubu grotesknog izraza, hiperteatralizacije, neprirodnosti i artifičnosti, odnosno svega onoga od čega smo se danas u glumi daleko odmaknuli. Hitlerov govor analiziran u ovom radu nipošto ne želi dokazati da javnih govora ne treba biti, nego kakvim se javnim govorima i agitiranju treba oduprijeti. Retorika jest umijeće uvjeravanja, ali na nama samima leži odgovornost da procijenimo što je valjano, istinito i dobro. "Grlata", huškačka retorika u stanju je unakaziti bilo koje vrijeme. Ona ima uvijek istu putanju, isti scenarij i u silovitim, previrućim vremenima ponajviše implicira surovu činjenicu da je ono što je rečeno u uskoj vezi s djelima koja slijede!

REFERENCIJE

- Baruzzi, A.** (1994). *Uvod u političku filozofiju novog vijeka*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Berry, C.** (1997). *Glumac i glas*. Zagreb: AGM. Hrvatsko društvo kazališnih kritičara i teatrologa.
- Biti, V.** (1997). *Pojmovnik suvremene književne teorije*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Brenner, H.** (1992). *Kulturna politika nacional-socijalizma*. Zagreb: August Cesarec.
- Engdahl, F. W.** (2000). *Stoljeće rata*. Zagreb: AGM.
- From, E.** (1970). *Zaboravljeni jezik*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Gavella, B.** (1967). *Glumac i kazalište*. Novi Sad: Biblioteka Sterijinog pozorja.
- Gračanin, Đ.** *Temelji govornišтва*. Zagreb: VI. naklada. S.a.
- Guberina, P.** (1967). *Zvuk i pokret u jeziku*. Zagreb: Zavod za fonetiku Filozofskog fakulteta.
- Hitler, A.** (199-). *Moja borba*. (S. 1.): Kvirga izdavaštvo.

- Ivas, I.** (1988). *Ideologija u govoru*. Zagreb: Hrvatsko filozofsko društvo.
- Kershaw, I.** (2000). *Hitler (1889-1936) – Oholost*. Lučko: Vizura.
- Ladan, T.** (2000). *Riječi*. Zagreb: ABC naklada.
- Ljubešić, M., Stančić, V.** (1994). *Jezik, govor, spoznaja*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Simeon, R.** (1969). *Enciklopedijski rječnik lingvističkih znakova*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Škarić, I.** (1988). *U potrazi za izgubljenim govorom*. Zagreb: Školska knjiga.
- Težak, S., Babić, S.** (2003). *Gramatika hrvatskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Vuletić, B.** (1980). *Gramatika govora*. Zagreb: GZH.
- Vuletić, B.** (1988). *Jezični znak, govorni znak, pjesnički znak*. Osijek: Izdavački centar Revija, Radničko sveučilište Božidar Maslarić.
- Weber, M.** (1999). *Vlast i politika*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.
- Zadro, I.** (1999). *Glasoviti govori*. Zagreb: Naklada Zadro.
-

Ivana Legati
Academy of Dramatic Art, Zagreb
Croatia

THE ABUSE OF RHETORIC IN PUBLIC SPEECH

Rhetorical analysis of Adolf Hitler's speech at Industry Club on January 27, 1932 at the eve of election campaign

SUMMARY

*Adolf Hitler (1889. – 1945.), one of the most hideous criminals in the history of human civilization almost succeeded in realizing his fixed idea. He imagined that he would create, within about one hundred years, a great German state covering an enormous territory (extending up to Afghanistan or somewhere near that area) and populated with 250 million exclusively healthy and disciplined German inhabitants. The fact was that Hitler was not trying to hide his ideas. On the contrary, in the period preceding World War II his ethnocentrism, xenophobia and intolerance towards whatever was different in his social environment were becoming increasingly apparent. In the end, he described his political and ideological stands in his autobiography *Mein Kampf /My Struggle/* (1925, 1926), which gave rise to the following questions:*

a) How could it have been possible for Europe and the rest of the world to regard Hitler as a harmless political figure of limited impact?

b) How could it be possible to overlook that the science is often on the side of prejudice? (looking back we can see that the then Germany, which was far more scientifically advanced than other European countries of the time, was also that much more barbaric than many of them.)

c) How could it be possible that, after the ominous experience with Hitler, such manipulative, treacherous speeches start new revolutions?

d) Is it true that Hitler is just a reflex of a time long gone?

Authoritarian regimes have left behind deep marks, mighty seeds that can grow when the right social, economic and psychological conditions are created again.

Within this specific framework this paper explores the contents of one and the performance of several Hitler's speeches. It also explores ways in which Hitler made extensive use of theatrical performance. A politician who seeks to establish dictatorship and maintain that position undoubtedly manipulates his listeners with his speeches, commits an act of violence, repression, changing in this way their perceptions, attitudes and experiences.

Key words: Hitler, A., the analysis of political speech, manipulation by speech